

Izhaja
1. in 15. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Homerove odiseje tretji spev. Moja cvetlica. Pregovorjena otožnost.
— V gorah. — O Stanku Vrazu. — O hitrosti zvoka. — Spomini na Benetke.
— Književnost in umetnost. — Naznanila knjig in napevov. — Priloga:
Prepon kr. —

Homerove odiseje tretji spev.

Prevel V. K.

(Dalje.)

200 **N**jemu odvrne na to razumni Télemah rekši:
Nestor, Néleja sin, preslavna dika Ahajcev!
Istina! on maščeval se je zá-nj, in sini Ahajski
Širili bodo mu glas, da čuje še rod ga bodoči.
O! da i meni bogóvi močij bi tóliko dali,
Da se i jaz snubačem za drznost žalno maščujem,
Ki se prevzetno mi rôgajo ino zadévajo toli!
Véndar meni oní ne naklanjajo tolike sreče,
Ne očetu ne meni; tako pa po sili trpim jaz. —
Njemu pa zopet odvrne Gerénijan, viteški Nestor:
210 Ker si mi, dragi, i to opómnil ino povedal,
Rekši, da množni snubači zarádi matere tvoje
Tebi ukljúb prizadévajo zel ti mnogo na dómu:
Reci mi, ali se sam od sebe uklanjaš, al' ljudstvo
Tebe črtí, sledéče nemára božjemu reku?
Ali kdo vé, če ne pride kedó, ki nasilje kazní jim,
Bodi, da sam ti, bodi, da vkupno sinovi Ahajcev?
Ko bi le tebe hotela takó ljubíti Atena,
Kak' je ljubíla Odíseja ondaj in ga braníla,
Tam pred Trojo, kjer smo težave trpeli Ahajci!
220 Nikdar nisem bogóv tak' očito naklonjenih videl
Kómur, kak' je Atena pomagala tvojemu otcu.
Ko bi i tebe ona tako hotela ljubíti,
Marsikoji od njih bi na veke svatbe pozabil. —

Njemu pa zopet odvrne razumni Telemah rekši:

225 Nikdar, o stárostá, bode beseda se ta izpolnila.
Ti si izrékel odvéc; bojim se. Zgodílo se meni
Né bi le-tó, ko bi sámí bogovi takó je hoteli. —

Zdaj pa mu bóginja odgovorí, sovoóka Atena:
Télemah, kaka beseda je ta, ki je tebi uslá zdaj?
230 Láhko, če hoče, i z daleka, reši človeka božanstvo.
Raji bi pač jaz, premda nezgód bi mnogo pretrpel,
Prišel domú in dan veseli vrnitve učakal,
Nego prišedši na dom poginil, kak' Agamemnon,
Ki je pod Egista in soprôge rokámi izdihnil!
Občne smrti, se vé da, ne morejo niti bogovi
I najljubšemu móžu odvrniti, kadar ga enkrat
Zgrabi kruta osoda z rokámi smrti nemile. —

Njej odvrne na to razumni Telemah rekši:
Mentor! nič se o tem več ne zgovárjajmo tožni!
240 Njemu nij vrnitev naménjena, kajti so davno
Neumrjoči mu smrt nakloníli in črno osodo. —
Zdaj bi pa drugo besedo rad sprožil, ino poprašal
Nestora, ki v modrosti in pravdi vsem je na čelu;
— Kajti užé nad tretjim, bojé, kraljuje zaródom,
Tak' da mi skoro se zdí ga gledati kot nesmrtníka. —
Nestor! Néleja sin! povej mi golo resnico:
Kak' je umrl Atríd, kralj toli mogoč, Agamemnon?
Kje je bil Meneláj, in kákošno smrt namerjával
Egist temu je, ko je možá močnejšega skončal?
250 Ali ta nij bil v Argu Ahajskem, nego drugod se
Skítal po svetu, ko oni se drznil je, njega ubiti?

(Dalje pride.)

Moja cvetlica.

J. Bedenek.

Ko pomládi čas nastopi — gorko solnce sije,
Vzamejo slovo mrazovi — gorko solnce sije,
Na miljone popk in rož iz črne zemlje sili.
Oživé spet drobne ptice — gorko solnce sije.
Tudi v meni led se táje, ki srcé pokriva;
Iz očij mi, ognja polnih, — gorko solnce sije,
Vzbujajo se čutki v meni, prej mi nepoznani.
Kadar iz očij mi njenih — gorko solnce sije,
V srcu mi poganja roža, hčerka nij spomladna,
Cvete le, če iz očij nje — gorko solnce sije,
In cvetlica ta — ljubáv je, ki je oživela
V srcu mojem, kamor zdaj nje — gorko solnce sije.

Pregovorjena otožnost.

P. D. - Pajkova.

Ne vem, kako in pa zakaj
Veselej vedno nij mi biti;
Naj mesto gledam, hrib in gaj,
Pogosto meni je solziti.

Srcé, srcé, ti premehkó
Ne smeš, ne smeš mi vedno biti,
S pretirano si nežnostjo
Najlepši čas svoj ogreniti!

Kak' lep je svet! Na vse strani
Življenje mene le obdaje,
Vsegá okó se veseli, —
A vendar solzno mi postaje! —

Pozabi svet, pozabi vse,
Pozabi zlo ljudij dejánje!
V bližino svojo zri! Srcé
Tu najdeš, ljúfav in smehljanje!

V gorah.

Noveleta, spisal Emil Léon.

I.

Na gori cvetice
Naj zaljše cvetó.
Vilhar.

Tako-le je bilo. Spomlad se je bila pričela in v časih je jug bučal krog naših vrhov, da se je sneg topil po njih. In v dolini je šumela Ločivnica dan za dan glasneje. Tisto leto sem bil postavil svojo kočó tam gori in sem kočó pletel po zimi. Dobro se mi je godilo. Tedaj še nisem pasel vaške živine. Bil sem še v dobrih letih in delaven, pravim Vam, delaven tako, da me je iskalo vse in me rado imelo ob kočnji, setvi in na vsakem delu.

Tisto leto je bilo rodovitno; drevje in zemlja, vse je imelo sadu, da je gnjilo in se delala škoda same obilnosti božje. Imel sem „Holekovo“ „zgorňjo njivo“ v najemu in bil sem jo obsejal z dvema mernikoma pšenice in pridelal sem je petnajst, kar na „zgorňji njivi“ nij bilo ne prej ne slej več.

In še nekaj se je zgodilo tisto leto jeseni. Tam doli v dolini bili so staknili rudo in začeli v zemljo riti in hiše zidati in visoke dimnike staviti, iz katerih se je po dne in po noči dim valil. Dejali so, da tam rudo kuhajo. Nam pa so sekali gozde na okrog, da je človeku sree pokalo, ko so pele sekire in hribje pokazovali tu in tam gole hrbte, tako da je s časoma bilo vse rjavo, kjer je poprej bilo vse zeleno. Hudo nam je to dejalo, povem Vam.

Pomlad je tedaj bila in v soboto popoldne je bilo. Solnce je gorko sijalo in gorkota nam je šla črez žile, ker od svetega Martina je ležal sneg po rušah in lomil veje po vrtovih, da je vedno pokalo. Otresovali smo, kar smo mogli, ali vendar je dosti polomilo. Tudi mraza je bilo dosti in vedno so visele sveče od streh in segale skoro do tal. Prav veseli smo bili spomladi.

Bilo je torej v soboto popoldne in v dolu pričelo je zvoniti „delapust“. Sedel sem pred vrati svoje kočó in pletel koč iz viter.

Ko sem povzdignil glavo od dela in pogledal proti „Holekovi“ hiši, vidim, da je šla „Holekova“ Nežika po stezi proti meni. Bil sem je vesel.

Bil je sploh „Holekove“ Nežike vsak vesel, ki jo je le videl. Kar sedaj živi teh otročaje, teh dekličev, to še nij davno nič proti temu, kar je bila ona, Vam pravim. Jaz sem je bil vesel še posebej, ker sem vedel, da ne pride nikedar prazna. In tisto soboto popoldne sem bil lačen.

Prišla je, in prinesla mi kos soršičnega kruha, in snedel sem vsega s slastjo. Ona je usedla tik mene in dejal sem jej vesel:

„Nežika, sem dejal, če bi tebe ne imel, moral bi biti dostikrat lačen. Ko bi tako star ne bil, še snubil bi te.“

Tako sem dejal. Jaz rad vidim dekleta okoli sebe in sem vesel, kadar se ona smejejo sladko. Zato sem tako dejal, in Nežika se je res nasmejala. In mislil sem sam pri sebi, vesel te bo, ki te dobi, če bi tudi „Holekovih“ petic ne bilo, ktere pa so. Vi ne veste kakošna je bila ona, a jaz vam dopovedati ne morem. Kadar se je v nedeljo napravila, no pa vsaj nij, da bi govoril.

Tako sva sedela, jaz pleté, ona pa je govorila in se smejala. Kar pride po poti iz gozda nad mojo kočo gospodski človek, česar preje nij bilo. Povem Vam, da sem se ga vstrašil. Zakaj, takovi ljudje vejo marsikaj in imajo marsikatero moč. Počasi je hodil proti nama in pod pazduho je tiščal nekakove papirje.

„Gotovo kak suknjar od tam doli iz fabrike“, sem dejal in bal se ga, ker, kakor pravim, takovi ljudje marsikaj vedo.

„Ta fabrika, ta fabrika“, dejal sem proti Nežiki, „ta fabrika, Nežika, boš videla ta fabrika bo nad nami ležala.“

Pred nama je postal.

„Koše pletem“, sem mu rekel in pogledal sem ga, „koše!“

„Le pletite jih“ odgovori on, in se lahko nasmeje. Potem pa je, da Vam rečem, naravnost bil pri dekletu, ki nij vedelo kam s svojo krvijo. Tako jo je bilo sram.

Bil je to zal človek; velik, in močan je moral biti, kakor sem jaz to bil premislil, in jaz poznam močna telesa. Ali takov človek vam je hudir. Kakor pravim, naravnost je bil pri dekletu in si dal opraviti krog njenega obraza in hvalil njeno lepoto. Tako se je obnašal, da nij bilo nikomur podobno. Zgrabila me je jeza in dejal sem:

„Kaj se todi tako obnašate?“ dejal sem, „takih imamo sami dosti, ki to znajo, tu-le v vasi dosti“, sem dejal. „Grdo obnašati se pa res nij treba!“

Tako sem mu povedal. Obrnil se je proti meni, pokazal vrsto belih zob in si pogladil tisto malo brkic, ki jih je imel.

„Dekle gotovo nij hudo“, je spregovoril, „je-li da ne?“ pristavil je mehko. Nežika pa je pogledala proti njemu in videlo se jej je v očesu, da res nij jezna. Bog nas vari! tedaj sem se prestrašil, da sem se kar pretresel, če bi iz tega morda vtegnilo kaj priti. In misli so mi pošle in dalje sem koš pletel.

On pa se je vlegel pred naju tija v travo, razgrnil svoje papirje in črčkal po njih, da mi je pričelo pred očmi plesati. Zakaj, takovi ljudje marsikaj pišejo, o čem mi niti ne sanjamo.

Črez nekaj časa je vstal in pokazal dekletu, kar je bilo na papirju, da je vskliknila in postala še bolj rdeča. Vstal sem, vrgel vitre od sebe in pogledal pri strani. In povem vam, da tu na papirju je bila „Holekova“

Nežika, kakor je tedaj živela in dihala. Vsa, Vam pravim, do zadnjega čisto podobna.

„Bog nas vari“, sem dejal, to je pa vže več kot več. Roke sem si obrisal, da bi bil vzel v roke tisto reč in jo od blizu pogledal. Nežika pa je skočila in urno letela po stezi proti svoji hiši. Ta pa je zrl za njo.

„Počasi, počasi, prosim“, je dejal, „vsaj veš, da gledam za tabo!“

In govoril je nekaj o rožah. Dekle pa je bežalo in se skrilo v vežo.

Ta pa je potem pobral tiste papirje in tudi počasi odšel po stezi. Pri „Holekovi“ hiši pa jo je zavil na desno po poti v dolino.

Ko je bil odšel mimo hiše, tedaj Vam rečem, sklenil sem začudjenja roke; zakaj lahko se je odprlo okno in prav počasi pogledala je Nežika vun in gledala za njim, ki je prevzetno stopal skoz vas in si prižgal cigaro in izpušal goste dime iz ust.

Bog nas vari nesreče! Težko sem spal tisto noč. In zvonelo mi je na levo uho in se mi napovedovala nesreča. In prišla je v resnici. Zakaž, vže drugo jutro je klical berič s cerkvenega zida, da je gospodska ukazala na slamnatih strehah samó zidane dimnike imeti. Še to. Dosedaj je letel dim, kjer je hotel, izpod strehe, in ravno tako se je skuhalo. Ali biti je moralo. Postavil sem tisti steber. Nekaj dnij sem zamudil in tistemu Gašparju Kri-varju, ki je zidal tako postrani, dal sem lep denar, da ga mi je zmetal vkup. Tako-le je prišla nesreča čez me, tisto spomlad.

(Dalje pride.)

O Stanku Vrazu. *)

Spisal And. Fr. Fekonja.

Naša sloga jest od Boga.
Jer nit' časti niti dari
Izmedj' nas k njoj vuku koga, —
Samo čisti srca žari.
Pav. Stoops.

Vvod.

„Kadar stopimo na grobišče sv. Jurja v Zagrebu, zapazimo med gomi-lami na desnej strani grob, na kojem stoji železni spomenik in na spomeniku lyra. Tu je genij smrti utrnol plamenico življenja, ali genij neumrlosti jo je prižgal z novim žarkom plamena. Ta plamenica bode gorela, dokler bodo sijale zvezde na nebu in pesni žarele v duši naroda; kajti ta grob krije zemske ostanke pesnika, nad kojim se leskečejo besede:

„Pesnik rajske tice

Ču pevanje milo,

Pa nij' setio tvrdo

Od godinah krilo.“ (Djul. III. 38.)

On je slišal glas čiste žive poezije, in je zaspal v njej. On živi v sreč, do ktereга pridejo njegove pesni; on nij umrl, ampak samo spava. Ta pesnik je Stanko Vraz.“ —

*) Ta članek je g. pisatelj za „Zoro“ izvorno v hrvatskem jeziku zložil. Mi smo ga za njo porabili, ali v slovenski jezik prevedli, da se takó poznavanje našega St. Vr. med Slovenci čem bolj in čem obéneje pospeši. Ured.

S temi besedami je g. Ivan Zahar začel svoje predavanje o St. Vr. v dvorani „narodnega doma“ v Zagrebu, l. 1871 (prim. „Vienac“ 1871, številka 43).

Letos je ravno četrto stoletje, kar je pesnik St. Vr. preminol. Zavrlo tega spomina naj v „Zori“ spregovorim i jaz nekoliko besed o tem plemeni-tem Slovincu ter pripovem o njegovem življenju, o njegovem književnem delovanju in o njegovih prizadevanjih na polju slovenske in hrvatske literature!

Predno pa o Vrazovem življenju samem govorim, naj nekoliko označim duh časa, v kojem je on živel in delovati začel. Kajti tako bode njegovo delovanje laglje razumeti in pravičneje presoditi.

Razmére, koje so pred kakimi četrdesetimi leti na slovanskem jugu vladale, niso bile narodnim književnostim ugodne. Zname so dovolj. V šolah, uradih in vseh književnih prikaznih kakor v javnosti vladala je tujščina: nemščina, italijanščina in latinščina. Isto tako je po salonih jedina tujščina se šopirila; tudi v glediščih kakor celó v obiteljskih krogih. Prav resnično pravi Zahar: „Naša domovina je bila vrt brez ptic, a narod ptica brez glasú. Staro pesništvo domače nij se čitalo, novega pa nij bilo; dremala sta narodna književnost kakor tudi narod; manjkalo je obema moči življenja.“ Nekim se je dozdevalo, da se moramo vsi v kulturne sosede premeniti. Tako je bilo pred l. 1835.

Le po malem so se jeli Jugoslovenci lecati iz duševne zaspanosti. Slovence so budili pisatelji „Čbelice“, Hrvate pa najbolje Lj. Gaj.

Dr. Ljudevit Gaj je l. 1830 podnetil prvi ožen med svojimi rojaki utemeljivši politične „Hrvatske Novine“, in pozneje književno-zabavni list „Danica hrvatska, slavonska i dalmatinska“ v Zagrebu početkom l. 1835, oba lista v „kajkavskem“ narečju. Ali uže l. 1836 je naslov in jezik obema listoma preménil; „novinam“ je dal imé „Ilirske narodne novine“, „Danici“ pa „Danica ilirska“. Pisal pa je oba za naprej v „štokavščini“.

Gaju je bila na pameti „Velika Ilirija“, obsegajoča Slovence, Hrvate in Srbe. Vsi ti Jugoslovenci so njemu veljali za „Ilire“, ker so bili prebivalci nekdanje rimske provincije Illyricum-a, pod kojim imenom so se za Konstantina Velikega razumevale vse krajine med Donavo, Sinjim (jadranskim) in Črnim morjem.

K privržencem te ideje je pripadal tudi naš rojak Vraz, kterege so drugi pisali Jakob Frass, sam pak si pridél ime: Stanko Vraz.

Preidimo zdaj k opisovanju Vrazovega življenja!

I.

Stanko Vraz se je rodil 30. junija l. 1810 v Cerovcu v občini žerovinske, v župniji svetinjske, dve mali uri od Ormuža in poldrugo od Ljutomer, v tako imenovanih „ljutomerskih goricah“ na spodnjem Štajarskem. Glej, kakó piše Vatroslav, ki je Vrazovo domovino avg. 1864 obhodil, o tem domu. On piše*): „Na prijaznem griču med goricami dviga se na zelenej trati v senci sadunosnih dreves lična Vrazova hiša z nastropjem, krog in krog z vinskimi obrajdami opletena. Pred vrati razprostira košati oreh svoje zeleno vejevje in v njegovej senci stoji velika lesena miza. Kakih deset korakov pred hišo je lično ograjen vrt, krog katerega raznovrstno sadno

*) „Zora“ 1875. str. 28.

drevje raste. Na južnej strani zazoreva po solnčnatem griču na žlahtnej trti zlato grozdje. Pod vinogradom se vije prijazna dolina mimo Svetinj tija doli do Ormuža. Proti zapadu leže rodovite njive in pod njimi smerečji gozd. Zadaj za hišo, na severnej strani, greje se o večernem solncu žlahtni trs. Mimo hiše je vozna cesta.“

Prva leta svojega življenja je St. Vraz prebil v svojem rodnem kraju. Kakor sam piše, slišal je v svojej mladosti vsakoršne pripovedke in pravljice, ktere so mu pripovedovale stare babelje. Tako n. pr. piše on o „Pesjanih“ sledeče: „Moja pokojna teta (Bog jej daj dobro!) pravila mi je, da se Pesjani tudi imenujejo „kalvini“, ter da o ničem drugem ne živé, nego o novorojenih detetih, ktere kradejo, ubijajo in žró. Spominam se še, da nikdar nisem mogel brez nekojega trepeta obrniti očíj na brda „železne“ in „saladske“ županije na Ogerskem, ktere se dado od nas čisto lahko videti z griča, na kojem stoji naša hiša. Kajti vedel sem, da tam prebivajo kalvini, kterih nekoje hiše sem večkrat videl v zahajajočem solncu lesketati.“ Tudi so mu ljudje pripovedovali o „risu“, od kojega se mu je ježila koža. —

O daljnem Vrazovem življenju pa naj tu pripovedam z besedami Davorina Terstenjaka: *)

„Ker se njegovi (Vrazovi) stariši bili kmečkega stanú (oče je bil nagornjak), so dali ga izprva v početno šolo svetinjsko, pozneje v Lotmerg, kjer je njegov ujak, učeni dekan in slovenski pisatelj Mihal Jaklin za župnika bil. Kakor se v tadanjih perjohah bere, je Jakob Fras bil priden šolarček. Stanka Vraza ime je bilo Jakob Fras, ali ker se je čisti slovenski duši ime Fras nemško zdelo, ga je spremenil v Vraz. Ime Stanko pa je zatega voljo, ker je pri birmi dobil ime Konstantin, ktero so Jugosloveni obrnili v Stanko . . .

V latinske šole je Vraz prišel v Maribor, in tam sem jaz se najprvič z njim soznanil. Bil sem v 3. razredu začetnih šol, ko je bil Stanko v 6. gimnazijalni šoli. Bilo je lepega jakega mladenča veselo gledati. Gimnazij ni imel zalšega dijaka. Visok, kakor mlada jelva, rudečega lica, črnomanjstih las in nekako orlovega nosa, je stopal naš Stanko po ulicah mesta, kakor mlad jelen. Že v gimnaziji se je izobraževal marljivo s prebiranjem lepoznanstvenih knjig. Slavnoznaní g. dr. Miklošić in prezgodaj umrli Jakob Košar **) sta bila mu součenca tukaj.

Leta 1830 je prišel v modroslovne šole v Gradec. Tu je začel delati najprvlje za slovensko slovstvo. Oni čas je bilo več mladenčev, kteri so se združili v povzdigo slovenskega slovstva. Imenujemo med drugimi dr. Anton Murka, slavnoznanega pisatelja slovenske slovnice in slovnika. Ti mladenči so se vsaki teden shajali in pogovarjali in podučevali, in tako prvi temelj položili slovenskemu pisateljstvu na Štajerskem. Leta 1832 pošlje mariborski gimnazij drugega sokola v Gradec, kteri je skoro bil duša malemu društvu slovenskih pisateljev, — Oroslava Cafa, slavnoznanega slovanskega jezikoslovca.

Murkov slovník in slovnica, nekoliko zvezkov Schmidovih povesti za mladost v slovenščino prestavljenih, zbirke narodnih slo-

*) „Koledarček slovenski“ za l. 1855. Na svetlo dal dr. Jan. Bleiweis. V Ljubljani (s sliko i svojeróčnim podpisom Stanka Vraza).

**) Vidi o Košaru Terstenjakov članek v „Zori“ 1872. br. 2.

venskih in mnogih drugih krasnih pesem bile so plod tega hvalevrednega trsenja.

Leta 1837 pridem tudi jaz v Gradec. Stanka najdem v pravoslovnih šolah, Košara v bogoslovnih, tako tudi Murka in Cafa. Miklošič se je pripravljaj na ostro modroslovno preskušnjo in je bil skoz celo leto moj profesor v modroslovju po izstopu Likavčevem.

V kolo tih izobraženih mož sprejet sem se soznanil s slovensko slovnico. Vraz je bil moj neutrudljivi učitelj. Kraj njegga sem se učil tudi vsa druga slovanska narečja — in on mi je odpiral in razlagal duh narodne slovanske poezije. Dnevi, ki sem jih ž njim preživel, bili so najveselejši mojega življenja. Živo se spominjam, kako mi je igral na piščalki vsaki večer narodne glase in mojo dušo napajal s skrivno močjo. Tudi v francozskem in angleškem jeziku bil mi je on učitelj in ostro mi je brusil vsako nalogo. — Živel je oni čas v Gradcu prezgodaj umrli Slovenec iz Gorenskega Jakob Šoklič, pozneje profesor na vseučilišču lvovskem. Ta bistra glava, za prilastjenje tujih jezikov prečudo sposobna, je bila Vrazu in meni pri učenju francoščine in angleščine voditeljica. Ž njim sva čitala v originalu vzvišene drame Shakespeareove in krasne poezije Byronove, ž njim melanholične poezije Lamartinove. Bog mu plati za blagi trud! Spomin na one ure dušne zabave me še zdaj okrepčava.

Od dobe 1837 do 1840 je Stanko marljivo nabiral slovenske narodne pesme. V ta namen je potoval po Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Ogerskem. Povsod je zapisoval sam napeve, kakor jih je čul iz ust pevcev in pevkinj, ker tudi v muziki je bil večšč. Razun tega je izdal povesti iz nemškega prestavljenе od prezgodaj umrlega Dragotina Šamperla *) in je pisal lep članek kot predgovor tim bukvam, v katerem podbuja Slovence skrbeti za narodno slovstvo. Podpisal se je v tih bukvah z imenom „Jakob Cerovčan“ po rojstnem kraju Cerovcu. Šamperl, rojen leta 1813 pri svetem Urbanu blizu Ptuja, je študiral v Mariboru, kjer je že kot dijak prestavil Tilla Eulenspiegl-a in ga nam dijačekom v pozimskih večerih za kratek čas prebiral. Pozneje je stopil v samostan Minoritov v Gradcu in je leta 1838 umrl. Navdušene svoje pesme je izročil prijatelju Stanku, v kterega zapuščini se nahajajo.

Leta 1838 na jesen je odšel Vraz v Zagreb, da bi tam izdal narodne pesme slovenske. Tudi drugi prijatelji in podporniki slovenskega slovstva, kakor Murko, Miklošič, Košar, Caf, Klajžar, Muršec, so zapustili Gradec in šli na svoja mesta. Meni se je sporočila potem skrb slovenskega napredka. Številno domorodnih mladenčev je zmiraj bolj naraščalo in slaba vejica je zrasla v dosta čvrsto drevo.

Na jesen 1838 pridem tudi jaz v Zagreb in sem tam spet živel celo leto z Vrazom. Po zimi leta 1840 je Stanko zelo oboel in bali smo se za njegovo življenje. Previdnost božja nam ga je otela. Ali dolgo ni mogel okrevati, ker legar (typhus) mu je hudo polomil junaško truplo. Bil sem mu tačas zvest strežnik. V silni vročini bolezni svoje je pogosto blodil (fantaziral). Znamenito je, kar je enkrat v vročinskih sanjah kričal: „Hajd nad Turka, hajd! hajd! Turk hoče Italijo prevladati; tega ne sme; čakaj, čakaj Turčin! za dvadeset let te ne bode več v Evropi“. Drugi dan ga obišče slavnoznani ilirski pesnik gosp. Pavel Stoos, kateri je tedaj bil ško-

*) Bile so to pripovedke Jaisove.

fovski tajnik. „Pavle! mu reče Stan ko, prinesi mi Bogeca.“ In tako je bil ono jutro previden s svetimi sakramenti umirajočih. Živa njegova vera mi je globoko v srce zarezala in ljubljenega prijatelja še ožje z menoj zvezala. Stan ko je bil verna, čista duša, brez vsake strasti; strastno je le ljubil narod svoj. Zato pa so tudi njegove pesni čiste in neoskrunjene.

Ko je sopet ozdravel, si je Horvatsko izbral za svojo drugo domovino. Živel je deloma v Zagrebu, deloma pri svojih prijateljih na deželi, ves jugoslovenskemu slovstvu udan.

Leta 1840 meseca avgusta zapustivši Zagreb se ločim od Vraza na več let. Nisem ga videl potem 8 let. Slučajno se snideva leta 1848 meseca avgusta na prvi maši nekega mladega slovenskega duhovnika. On je prišel iz Dunaju. Ali mili Bog! kako je bil spremenjen! Rudeče in polno lice je bilo upadlo, in tistega živega duha ni bilo več v oni meri zaslediti, kakor sem ga bil navajen poprej pri njem. Stan ko je rad vsako družbico razveseljeval in njegova šala je bila zmiraj polna dostojnosti. Videl se je iz vsake besede človek blagega srca in žalnega izobraženja; — ali sedaj je bil ves drug; lepe brke, ponosna brada in črni lasi so bili tu in tam že sivi, in svetlo, ljubeznivo njegovo oko je zelo otemnelo; čisti krepki glas (Stan ko je bil umeten pevec) je bil že zelo otel, — nadlegoval ga je hud kašelj. Takošnega videti, me obide silna žalost; žalibog! le preočitno je bilo, da nemila parka že prede na zadnji nitki življenja njegovega! — Nadejal se je še revež, da grozdje ga bode ozdravilo. Leta 1850 meseca sušca je obiskal svojo ljubljeno sestro Anko in svoja brata. Pri tej priložnosti pride tudi k meni v mesto Ptuj, kjer sem takrat živel. „Zdravi, Davorine!“ me pozdravi z moklim glasom človek stopivši v sobo, in ko se ozrem, vidim še bolj spremenjenega prijatelja Stan ka, kakor je bil pred dvema letoma. „Za božjo voljo! — mu rečem — tako z Vašim zdravjem ne gre na bolje?“ — „Jest, brate, — odgovori mi milo — moji dnevi so štet; ne bodete mi mogli več streči, kakor leta 1840. Kadar so me zakopali, molite in mešujte za mojo dušo!“ Goreče solze so naju obadva oblile; dolgo sva si ležala brez glasa na prijaznih prsih. — Spremil sem ga do grada Dornavškega, kjer je imel opravilo zavoljo svoje dedščine, in od ondot se je peljal v Varaždin. Za dva meseca mi je pisal zadnjikrat v Maribor, kamor sem bil iz Ptuja prestavljen, da njegovo zdravje je zmiraj slabejše; pljučna bolezen je bila od dne do dne huja, ki si jo je leta 1848 po prehlajenju navlekel v neki veselici, ki so jo obhajali novorojeni slobodi na čast. — Meseca maja (1851) mi prinesejo „Zagrebske novine“ žalostni glas, da Stan ka — ni več! Sklenil je 24. maja v Zagrebu.

(Dalje pride.)

3 hitrosti zvoka.

Dr. Križan.

Že preiskovalce stare dobe je zanimalo določevanje zvokove hitrosti. K temu so jih vodile prikazni prirode. Ako namreč drvarja ali tesarja iz daljave za kakih pet do šest sto korakov opazujemo, osvedočimo se, da njegova sekira preje po drugikrat na hrast pade, nego smo čuli prvi udarec. Naše uho tedaj zunanje utise kesneje prejema, nego naše oko. Koliko časa večkrat

čakamo groma, ko smo blisek že videli; čem delj ga ne slišimo, tem bolj oddaljen je oblak.

Iz te prikazni so se učili stari opazovalci, da se zvok od svetlosti kasneje v zraku širi.

Ali manjkalo jim je prikladnih poskusov, po kojih bi to zakasnjeno določevali.

Mersenne je prvi hotel omenjeno zakasnjeno določiti, brojevši bijanje srca od onega časa, ko se je sprožil top, pa do onega, da se je slišal njega pok. Vendar pak nij on mogel nič določnega najti; trdil je samo, da se hitrost zvoka silno spreminjava in da je od atmosferskih in krajevnih okolnosti odvisna.

Verjetno je, piše Mersenne, da je hitrost zvoka manjša od hitrosti svinčne kroglice, ker vstreljena ptica pred pade, nego se pok puške začuje.

Leta 1660. delala je florentinska akademija poskuse, po katerih bi se hitrost zvoka proračunila. Opazoval se je, kakor je Mersenne to storil, namreč čas, kateri preteče od hipa, ko se top sproži, pa dokler se njegov grom zasliši.

Na ta način se je našlo, da zvok 374·46 metrov v enej sekundi preleti. Pomočjo jeka določil je potem Mersenne še na tanje hitrost zvoka in je našel, da ona ne zavisi od raznih vrst zvoka.

Vsled poskusov, ktere je leta 1738. pariška akademija znanosti v ta namen delala, našla se je hitrost 324·432 metrov, pa tudi, da je hitrost v različnih daljavah ista in da na njo ne vplivata niti vreme, niti mer, v kterej se zvok širi.

Da se hitrost zvoka čem na tanje določi, rabila sta Kästner in Mayer leta 1778 v Göttingenu uro, ktera razve sekund kaže tudi tercije (kterih 60 na eno sekundo pride). Ali ker se oba na temperaturo zraka nista ozirala, zato tudi njih znesek nij dovolj točen. Stoprv leta 1809 in 1811 jemal je Benzenberg pri svojem opazovanju tudi temperaturo v ozir, ter našel, da zvok v enej sekundi, v zraku, kateri kaže ničlo toplote, preleti 324·432 metrov.

Da se hitrost zvoka z novimi poskusi razjasni, priredili so spet francoski učenjaki 21. in 22. junija 1822 leta nove poskuse blizu Pariza med Monthery-jem in Villejuif-om. Kakov upliv pa ima veter na hitrost zvoka, nij se moglo pri teh poskusih najti, ker v Monthery-u, kamor je veter pihal, čul se je dne 22. junija samo eden pok, ko so se v Villejuif-u vsi čuli. Pri ničli toplote iznesla je hitrost zvoka 1019 pariških stopinj.

V isti namen napravila sta potem poskuse v Hollandeskej profesorja Moll in Bek, v Avstriji pa Myrbach in Stampfer, in ti so našli, da zvok prehodi v mirnem zraku, pri ničli toplote, v enej sekundi 1022 pariških stopinj ali 332 metrov.

Poročnik Kendall meril je hitrost zvoka o priliki svoje druge polarne franklinove espedicije pri 40° C. izpod ledišča, a stotnik Pary na otoku Metville pri 41° C. pod lediščem, in oba sta tudi 332 metrov v enej sekundi našla.

Z vsemi najnovejšimi sredstvi oskrbljen preiskaval je hitrost zvoka v zraku Stone in ozirajoč se tudi na stanovitnost sluha in vida našel, da zvok v enej sekundi pri ničli toplote prehodi 323·3628 metrov.

Ravno tako je delal leta 1873 anglezki učenjak Tyndall več mesecev zaporedoma enake poskuse s trobljami, topovi, sirenami in piščalkami, in se je prepričal, da niti dež, niti toča, niti megla, niti sneg zvoka v zraku znatno ne zadržujejo, nego da edini vodenec ozračje v akustničnem oziru pači. Ko bi se Tyndall pri teh poskusih tudi bil na vlažnost in toploto zraka oziral, bili bi njegovi poskusi velike važnosti; tako pa jim je manjkalo teh podlog, ker je znano, kako zelo vlažnost, toplota in gibanje zraka na hitrost zvoka uplivajo. Glaisher se je namreč prepričal, da se žvižg lokomotive o vlažnem zraku sliši v višave, ki merijo 6320 metrov, da pa o toplem in suhem zraku zvok do višav težko prodira.

Vsled opazovanja Osborne-Raynaldal vodeni deli zraka zvočne valove zato slabijo, ker se vodeni delci ne morejo tako lahko in hitro gibati, kakor plinovi. S tega razloga se zrak o vodenih delcih teže giblje in o njih tere, a to trenje slabi razprostiranje zvočnih valov.

Že zdavna je znano, da veter znamenito na hitrost zvoka vpliva. Znano je, da se zvok po vetru dalje sliši, nego proti vetru. Leta 1857 je Stokes omenjeno prikazen z neenako hitrostjo vetra razlagal. Neposredno nad zemeljsko površino je namreč hitrost zvoka vsled trenja o zemlji mnogo manjša nego v višavah. Če se zvok proti vetru širi, tedaj je njegova hitrost zgoraj manjša nego na zemlji, a zvočni valovi se proti zgornjim stranam ogibljejo. Zato se v nekeji višini nad zemljo posebno mnogo valov nakupiči, kar zvok ojačuje. Daljava tedaj, do ktere se proti vetru giblječi zvok čuje, odvisi od višave opazovalčevega stališča in zvočila (Schallerreger). Če se pak zvok z vetrom enako giblje, tedaj je njegova hitrost gore večja nego na zemlji, in zvok se proti doli ogiblje. Omenjena različnost hitrosti vetra nad tleh in v vižavah je tem manjša, čem glajša je površina. Zato nad površino vode slab veter ne vpliva na hitrost zvoka, čem manjša je razlika med toploto in vlažnostjo pojdinih zračnih plastij.

(Konec pride.)

Spomini na Benetke.

J. Pajk.

IV.

Potem ko sem si zvananjost Markove cerkve ogledal, stopim skoz srednja vrata v vežo („atrio“) cerkve. Pripoznati moram, da me je poleg pobožnega razpoloženja obdajal tu mogočnejši duh svetnih mislij. Take v tem prostoru kakor v tej cerkvi sploh vzbujajo vsak pogled, vsak korak. S sten, kipov, slik, celo s tal samih, po kojih hodiš, skoro z vsake plošče, na kojoj tu stopiš, govori ti velika prošlost beneške republike. Ali na vsakega obiskovalca delujejo ti predmeti po svoje. Priprosti človek čudi se tu silnemu bogatstvu in dragocenosti tvarin; pobožnik čudi se temu množtvu izdelkov, ki so „v večo slavo božjo“ sim postavljeni ter se klanja prejšnjim stanovnikom beneškega mesta, ki so toliko za oslavljenje hiše božje storili; Benečan, kojemu je matka pripovedovala o slavnih činih njega pradedov, se s ponosom, v enem pa z milobnimi občutki ozira na te govoreče ostanke nekdanje beneške slave, potnik pa, ki si pride to cerkev ogledat, ménim, da tu najbolj občuduje spomenike velike zgodovinske preteklosti Benetek. Povsod je tu kaj znamenitega videti. Tu v tleh so vložene tri rdeče plošče, kder sta se cesar Barba-

rossa in papež Aleksander III. po prizadevanju doža Ziani-ja zopet spravila; tam v levem kotu ležé shranjene kosti bivšega predsednika republike, Dan. Manina, sim prenesene iz Pariza (1868); tam pa so bronena vrata, vodeča iz veže v srednji del cerkve, koja je največi dože beneški, Henrik Dan d o l o, po vzetju Byzanca iz Sofijine cerkve s soboj prinesel — spomini sijajnih dob beneške republike. To so samó trije priméri iz beneške preteklosti, a podobnih je v Markovej cerkvi tako neštevilno, kakor je v njej brez števila dragocenih predmetov.

V notranjo cerkev sem sedaj stopil in postojim tu nekoliko. Nasproti mi stojí „veliki oltar“! Ali ta nikakor nij kakova gigantična skupina svetnikov, stebrov in angeljskih glav, nego videzno prosta stavbica, sloneča na četririh marmeljnih stebrih, s streho krita, prav podobna našemu „nebu“, pod kojim se cerkveni obhodi opravljajo. Stoprav vzadi, v steni, zagledam pravi veliki oltar, ki pa je danes prikrit. Pod tem oltarjem počivajo „móci“ (ostanki) sv. Marka, patrona cerkve in beneškega mesta.*) Pravi vel. oltar je okinčan s četririmi skrivljenimi stebri alabastrovimi, ki so nekđaj krasili Salomonov tempelj v Jeruzalemu. Sploh je Markova cerkev prenapolnjena s takimi okrasi, ki so povestnične znamenitosti ter sim preneseni iz najdaljnjejših krajev svetá po srečno dovršenih bojih. Benečani niso zastonj v svojem grbu nosili leva, podobo mogočne grabljive zveri, koja se ne zadovoljuje z navadno hrano, nego išče plemenitejega pléna.

Kar velikost cerkve sv. Marka zadeva, ona ne spada med prve sveta, nego bi utegnola za Št. Petersko v Rimu šesta ali sedma biti, ako je res, kar sem nekje o njej čital. Ko sem stal v nje središču, lahko sem jo na vse strani pregledal, in zdelo se mi je verjetno, da bi blizu 10.000 ljudij utegnolo v njej prostora imeti. Notranjost cerkve je jako prijazna videti. Razločiti se dajo sicer trije glavni predeli, vendar ti niso, kakor pri gotiških cerkvah, pregrajeni z medstenami in stebrovjem, ampak notrina je prosta in na vse strani pregledna. Skoz kuplje prihaja od zgoraj prijetna svitloba, ki se po obokih in stenah cerkve šče tem bolj pomnožuje, čem so one s svitlimi bojami pomalane. Bogatstva in raznosti teh umetnih dél ne bodem opisoval; ona presežajo vse navadne pojmove o tem. Na okrašenje te cerkve je bilo na milijarde zlatov potrošeno; njega blago je prineseno iz vseh krajev bogate Azije in Afrike, in več stotin dolgih let in umetnega, trudapolnega dela je stalo nje olepšanje. Ne po krivici so v šestnajstem stoletju imenovali Benetke „biser Evrope“, a biser tega bisera bila je baš cerkev sv. Marka.

Med dragocenostmi, koje se tu hranijo, naj omenim nekoje, ki so v „zakladnici“ (tesoro di S. Marco) shranjene, n. pr. zlatom in diamanti okrašene platnice evangeljskih knjig carigradske Sofijine cerkve; škofovski sedež, na kojem je bojé sedeval S. Marko; zlate oltarske svečnike, delo Benvenuta Cellini-ja.

Predno se pa poslovim od te cerkve, v katero skoz celi dan prihajajo pobožni molilci, naj šče omenim cerkvenega tlaka. To je res čudovito pisano, trudapolno delo, skoz in skoz mozaika, byzantinskega sloga, in kar te osolpnjuje, to je zverženost in neravnost tlaka. Tlak je gomilast ali valovit kot morska površina; tu je jama, tam bok, tu je niží, tam viši, kakor da bi res valovi bližnje lagune bili podjedli tlak ter ga bili zbočili. V resnici pa so se tla na neštevilnih krajih usedla, vsled česar so valovita postala tako, da je prav opasno po njem hoditi.

*) O početku Markove cerkve glej več v „Zori“ 1. 1873. str. 78.

Ozrimo se šče enkrat okoli po cerkvi, v kateri nij najti ni za eno ped prostora, ki bi ne bil umetno obdelan. Na tem svetem kraju, kterege zdaj napolnjuje tihota in kjer se lahko razlegajo stopinje potnikove noge, bivali so nekđaj burni shodi mož benečanskih. V te prostore, da eden tak primer povém, je l. 1201 dože Dándolo sklical zbor 10.000 benečanskih mestjanov, potem ko je obljubil francoskim poslancem pripomoč pri križarskih vojnah. „Po klicanju sv. Duha“ — tako pripoveduje povestnik — „nastopijo poslanci govornico v cerkvi in prigovarjajo z živimi besedami ljudstvu, končujoč z besedami: „Usmilito se svete dežele na onej strani morja!“ In ko oni na koncu govorov gineni padejo na kolena in glasno ihtijo, vzdigne vsa množica kakor od neke skrivne moči pretresena roke proti nebu kot v obljubo in kliče kot iz enega grla: „Mi dovoljujemo, mi dovoljujemo!“ Brž na to šče stari Dandolo ogovori ljudstvo in solze ronéč podá poslancem potrjeno pogodbo, da pojdejo Benečani z njimi v boj za krst in čast božjo.“

V.

Ali zapustimo cerkev in stopimo zopet vun pod prosto nebo. Zvedrilo se je; čisto je postalo nebo razve tam na daljnem obzorju, koje šče je obrobjeno z oblaki. Obrnimo se na levo, proti morju, k onemu vedno živemu, vedno gibljóčemu, a vendar vedno enakemu elementu! Sej kakó prijazno nam uže leščí nasproti! Zdí se nam tako znano, kot bi je bili uže toliko in toliko kratov videli!

Premda nam pogled „doževe palače“, Palazzo ducale, ktero imamo na levej strani blizu sebe, mami oči, ipak se ne dam danes več vjeti; na prosto, na morje! kliče mi nekaj v srcé. In takó stopam kot slep za okolico te prekrasne palače na ravnost črez „mali trg“, Piazzetta proti morskemu pobrežju

Piazzetta je mali prostor, stisnen med doževo palačo in „knjižnico“, Librería vecchia. Na enej strani se ta tržič drži Markovega trga, na drugej pa se dotika „pobrežja“, Molo. Na primorskem koncu piazzette sta postavljena dva silno močna in visoka stebra; na enem stoji lev sv. Marka, na drugem sv. Theodor (poprejšnji patron Benetek) na hrbtu krokodila. Svoje dni je tu bilo krvavo sodišče, pozneje, kakor tudi zdaj je pa tu eden najživahnejših krajev mesta.

Srce se mi močno širi, ko stojim tu na odprtem pobrežju in uživam sveži morski zrak podvečerja. Sim se shajajo ljudje iz pisarnic in delalnic; sim pristajejo gondolirji, ki se od svojih voženj vračajo domú; marsikoja ladja priplava simo proti obrežju, da potnike postavi zopet na suho. Tujei kakor tudi domačini sprehajajo se s Markovega trga do tod in se vračajo zopet nazaj. Kako živo je moralo nekđaj tu biti v onih časih, ko je mesto šteló do 200.000 prebivalcev, 8000 ladij, 17.000 mornarjev, 16.000 ladjetesarjev in okoli 1000 samih takih plemičev, ki so od 70 — 80.000 tolarjev obletnih dohodkov uživali, v onih časih, ko je v Benetkah v enem letu po 100 milijonov tolarjev se preobračalo, ko je vsa dežela od Pada do Soče, vsa Istra, vsa Dalmacija in večina otokov v Arhipelagu pod oblast sv. Marka spadala! In to je bilo proti koncu 15. stoletja.

Da-si ne geografiški sredi mesta ležeč, vendar se v tem njega predelu sredotóči skoro vse javno življenje. Markov trg, piazzeta, molo in so-

sednja mu riva degli Schiavoni, to so pravo središče Benetek. Nekdaj je sedež oblastij bil za kanal-grandom, pri mostu „Ponte di Rialto“, tedaj res v sredini mestne skupine, ali po pravici se je ono sim na južni rob mesta preložilo. Tu je odprta široka laguna, tu je bliže k globokemu morju; sim lahko priplavajo parobrodi in teže ladje, kojim je Canal grande preplitev; z mola Benetke tako rekoč pogledujejo v vztok Evrope, kjer je Benetkam bivala nek-daj prava Kolchida, kraj zlatih zaslužkov, početek velikosti, poprišče njih slave. Kdor ne tají uplivnosti kraja na duševno razvijanje človeka, ta tudi ne bode utajeval, da je pogled široke, prostane lagune, koja se razprostira tu pod balkonom doževe palače in pod zidovi mola, kjer mrgolé ladje, barke in gondole, mnogo bolj vzviševalen, navduševalen in ponosom napolnjujoč, nego ozki in tesni pogled z Rialta na zaprti, primeroma k laguni tesni kanal.

Zares! podvzetni, hrabri možje, kakovi so nedvojbeno bili osnovatelji beneškega mesta, niso si mogli boljšega bivališča izbrati, nego je ves okraj beneškega mesta, ki je kot od prirode poklonjen povzetnosti človeškej. Pregled nje lege to na prvi trenotek dokazuje.

Benetke so postavljene na skupino 117 otokov, stoječih sredi podolgovate, vzpored suhe zemlje se protezajoče lagune. Tako je mesto skoro enako oddaljeno od suhega kakor od otoških pregraj, koje ločijo veliko morje od lagune. Ta prostrana, podolgovata laguna je podobna velikemu jezeru, koje svojo vodo dobiva iz odprtega morja. Dno in površina lagune pa imata razne podobe. Tik suhe zemlje je laguna plitva, nekakova mlakam podobna zmes suhega in mokrega, podobna našim sipinam in lužam, ki se delajo za leno tekočimi vodami. To je tako zvana „mrtva“ laguna, „laguna morta“. Veči del lagune pak, čem bolj je ona od zemljine oddaljena, postaja tem globljejša in je tudi težim ladjam brodovna. Ali tudi ta del lagune nij povsod enako globok, temveč se očesu kaže kot neka sostava tekočih strug in stoječih vod. Kjer je med dvema plitvinama pretok, tam je struga; kjer pa je plitvina, tam je stoječa voda. Brodarji torej iščejo teh pretokov, ki prav živo spominajo na réke, in se po njih kot med bregovi vozijo, izogibáje se sipin, ktere so ob plimi z vodó krite, ob bibi pa vidni peščnati prodovi. To je ona „živa“, svojo povrhnost spreménjajoča laguna, „laguna viva“.

Sredi take žive lagune tedaj stojé Benetke. One same so ne mali nje del, namreč skupina sipin in pretokov, kojih mesto šteje 147 in preko kojih drži 378 mostov. Največi pretok je Canal grande. Markov trg z nekajimi drugimi manjšimi trgovimi so sipine v laguni; molo z bližnjimi „rivami“ (prodi) pa so bregovi teh sipin, umetno s težkim kamenjem obzidani, da jih valovi ne poplavajo in voda ne podjé. Ali ne malokrat se tudi zgodi, da gondole, koje stojé pri tišini ob molu, o viharjih od sredine piazzette priplavajo.

Z leve strani „mola“ se vleče ob laguno dolgo pobrežje, široko in lepo potlakano; to je „Riva degli Schiavoni“ „slavjansko pobrežje“. *) Tu je polno gibanja in življenja. „Riva“ je jako dolga; za njo je mnogo gostilnic in kavarn. Sim pristajajo parobrodi in večje ladje, kakor k molu gondole in barke. Sploh se ima „molo“ z „riva degli Schiavoni“ smatrati za beneški pristan ali brodovno pristojišče, kakor je ves ta del lagune nekakova luka beneška.

*) Ime je po mojem mnenju nastalo najbrž po slovanskih vojaki, ktere so Italijani zvali „Schiavoni“, nemški povestniki pa „Slavonier“, ki so tu svoje stanišče imeli. Pis.

Kajti je laguna, koja se na južnem in vzhodnem delu Benetek razprostira, proti viharnemu morju zabranjena po dolgih otokih. Kder priroda nij otokov postavila v brambo, tam je človeška roka težka in visoka zidovja, „murazzi“ osnovala, da valovje od lagune odvrtačajo. Taki otoki so „Lido“, „Palestrina“ in „Chioggia“; zidovja te vrste pa „Malamocco“. Vsi ti otoki in jezovi se od severa proti jugu raztezajo in veliko beneško laguno proti visokemu morju, kakor tudi proti neprijateljskim ladijam zapirajo. Tako je priroda zares na čudoviti način to morsko krajino za človeško bivališče sposobno stvarila, naravno brambo mu podelivši. In bistremu vidu sosedov te lagune res nij ostala skrita ta izvrstna lega; kajti so jo oni znali pretvoriti v res varno in prijetno bivališče. Znamenitost Benetek je torej uže od prirode same pripravljena bila; človeku je samó trebalo, ponujeni dar iz nje rok sprejeti in ga sebi v korist upotrebiti. Vsled svoje odločenosti od suhe zemlje bile so Benetke z ene strani varne vojaških napadov s kopnega, (Avstrijani so l. 1849 celih petnajst mesecev potrebovali, dokler so mesto s kopne strani užugali); z druge strani pa so vsled svojih otoških in umetnih zagraj one tudi ladijskih navalov obranjene, n. pr. l. 1380. so udrle genoveške ladije pri Chioggi v laguno, pa so bile v njej v kratkem času tako uklenene in stisnene, da niso imele kod uiti ter se morale udati. Mogočni Benečani so tedaj uživali vse prednosti otoškega življenja, a vendar niso pogršali prednostij in koristij kopne zemlje, koja jim je bila tako bližnja. Ob vsem zapadnem bregovju jadranskega morja, od Trsta počenši dol do morske ožine, kjer se prelivajo toki Adrije z joniškim morjem, v resnici nij kraja, ki bi se mogel z enakimi prednostmi položaja ponašati, kakor Benetke. Zató tudi ob vsej tej dolžini Italije povestnica nij pokazala nijenega pomorskega kraja, ki bi se z Benetkami bil mogel dostojno tekmiti. Tekmeci Benetkam se imajo jedino na vzhodnem, slovanskem bregovju Adrije iskati, tam, kjer se nahajajo varni pristani, širna morska zavetja in — ljudje, starim Benečanom po koreninosti in podvzetosti, morebiti celó po rodu in krvi bližnji, kakor trdijo naši učenjaki. Zgodovina Dubrovnika, Zadra, Spljeta je to tekmeštvo deloma uže dokazala.

(Dalje pride)

Književnost in umetnost.

J. P.

Grimmov nemški slovar je letos po 25letnem delu do črke hu narastel. Vsled te 25letnice se je v Berlinu posebna svečanost obhajala. — G. Hajdrih Anton je izdal prvi zvezek svojih skladb pod naslovom „Jadranski glasovi“, str. 23, cena fl. 1.50. To delo je na vsako stran posebne pohvale in priporočbe vredno. Uže njega zvučanost je prav lepa imenovati: jako lep papir, uprav krasno narisano načelje zvezka — Vila s harpo, gledáje na jadransko morje —, čedna pisava in čist tisek nóť, vse to vrlo delo Blaznikove kamenotiskarne v Ljubljani. Glavna reč pa so lepe skladbe same. Za podlago so služile večidel znane besede: „Slava Slovencem“ (Virka), „Pod oknom“ (Preširna), „Slovo od lastovke“ (Orožna), „Jadransko morje“ (S. Jenka) in dve B. Miranovi: „Nisem Nemeč, dekle lepo“, in „Pri oknu sva molčé slonela“ i. dr., ze vsem dvanajst

poezij. V obče se o teh skladbah dá samo pohvalna sodba izreči: stav je jako čist, blagoglasen, z umetnimi, a ne pretiranimi prehodi. Povsod je v teh skladbah harmonija, melodioznost in ljubezniva prijetnost izražena. V nekotih veje tudi junaški duh kakor v „Slava Slovincem“; neka otožnost pa v „Jadranskem morju“ in v „Mornarjevej tožbi“, kar tudi besede tirjajo. Sploh se v teh skladbah melodija prav prirodno sklada s smislom besed. Posebne lepote pa so po našem skromnem sodu: četverospjev „V tihi noči“ (str. 15), morebiti biser vseh gledé nežnosti in blagoglasja; potem omenjena junaška „Slava Slovincem“ (str. 3), kakor tudi „Jadransko morje“ (str. 9) in Miranovi obé: „Nisem Nemeč“ in „Pri oknu sva“ (str. 12 in 16), v katerih dveh skladbah je lahni in prosti značaj Miranovih „popotnih“ na fini način v glasbi izražen. Pa tudi druge pesni imajo prav lepih muzikalnih lastnostij. Mi tedaj z dobro vestjo Hajdrih-ove „Jadranske glasove“ slovenskim pevcem in muzikom prav gorko priporočamo. Dobivajo se pri g. skladatelju v Trstu („Rojanska čitalnica“).

Podučno berilo
JANKO PAJK-A
„Izbrani spisi.“
Prvi zvezek.
Cena 40 kr. — (bez poštnine.)
Dobivajo se v
J. M. Pajkovej tiskarni
v
Marburg. Mariboru.

Izvrstni napevi.
ANT. HAJDRIHA
Jadranski glasovi.
Dvanajst skladb.
Eden zvezek. Cena fl. 1 50 kr.
Napis:
g. Anton Hajdrih, rojanska
čitalnica Trst (Triest).
V Mariboru posreduje J. Pajk.

Kratkočasno berilo:
V e n č e k
domačih cvetlic.
Vredil Janko Pajk.
Eden zvezek.
Cena 40 kr. — (bez poštnine.)
Dobiva se v
J. M. Pajkovej tiskarni
v
Marburg. Mariboru.

Pesniško berilo.
Antigona,
žalostna igra v 5. dejanjih.
Dobiva se zdaj po 35 soldov tudi
v bukvarnicah in sicer jo imajo
na prodaj:
V Trstu F. H. Schimpf, v Go-
rici F. Vokulat. v Ljubljani J.
Giontini, v Celovcu J. in F. Leon
in založnik sam J. Križman pri
sv. Ivanu poleg Trsta.

Izdajatelj in odg. urednik: Martin Jelovšek.

J. M. Pajk-ova tiskarna v Mariboru.

Denašnji list „Zore“ ima pol pole priloge.

Prepon **кк**.

R. B.

Krasno pogorje ovenčano lozjem, Ptuju na zahod, jug in deloma vzhod, počinajoče se pri Črešnjevci pod Pohorjem, ter sezajoče prek Črne gore, Podlehnika, Belega, Zavrča do Vinice na Hrvatskem, zove se Haloze, in upravo razklad tega imena daja mi povod natenje razmišljavati o preponu **кк**, kateri se javlja v raznih premembah: **кк**, **ѣк**, **k**, **ka**, **ko**, **ku**; **ga**, **go**, **gu**; **ha**, **ho**, **hu**. Po Boppovem nauku pomenja v sanskritu **ka**, **ku**, **ki** kot prepon samostavom neko zaničevanje, lagodnost, pomenjšanje in začudjenje: ka-dad' van lagodna cesta, po besedi: kaka cesta? katanu gnjusnega telesa, po pravem: kakega telesa? Primerjaj slovenski: kakši si? ako je kdo nesnažen ali ubožnega telesa. V slovanščini znači záimenni prepon **кк** s vsemi preinakami tudi osolpnenje ali navadno povečanje tega, kar samostav poznamljuje: gavez Wallwurz; prepina se tudi včasih prilogom in glagolom.

I.

1. **кк**: stsl. **ккврѣдѣ**je amor vehemens, **врѣдѣ**je affectuum similitudo; nsl. **vréden**; srb. **vrjediti** werth sein.

ккнорозк **κάρπος** aper je bolgarski in velikoruski **nerêzk** polj. **kiernoz**; ogrsl. **kanžar**; luž. **kundroz**, **kjandroz**; nsl. **nerêsec**, **nerosec**, **narasec**, **merêsec**, **marêsec**, **marjasec**; ogrhrv. **merist**; čes. **kanec**; magj. **kan**.

Samostav **ккнорозк** ima tri življe, namreč zaime **кк**, nekavnik **no** = ne in **розк** = **rêzk**, tedaj **кк+no+розк** (= **ккнорозк**) v staroruskem rokopisu. Samoglas **ê** in **o** menjata se vzajemno: nsl. **kosêr**, stsl. **kosork** falx, **narêkati**, **prorokк**; primerjaj tudi nsl. **noraz** falx vinacea iz **vinorêz**; **no** = ne iz **na** in **to** iz **ma**: **neresec** = **maresec**.

Polj. **kiernoz** je iz **k+nîe+roz**. Ogrsl. **kanžar** ima predejani red, kar se razlaga iz pozabvenega pomena korenike; v čes. ostal je samo prvi del besede ne glede na notranji pomen, tore **kanec** in magj. **kan**.

Nsl. **marjasec**, **marêsec**, **merêsec**, **nerêsec**, **nerosec**, **narosec** in ogrhrv. **merist** posredovan je staroslovenskim **nerestъ**; zbog **ê** priravnaj čes. **neřest**, odkodar bi bila oblika **nerêstъchъ**, in izpehnovši **t nerêstъchъ** = **nerêsec**; primerjaj nsl. **rastem** in **rasem**, kar opravičuje s mesto **z**.

Srbski **nerast** Eber, **nerastovit** non castratus in **narast** coitus (galli) (coitus ne čita se v Vukovem riečniku) naslanja se na stsl. **nerestъ**, in **nerast** je iz **nerês+t** = **nerêst**, **ê** okrepljen v **a** daja **nerast**; okrepa radi primerjaj nsl. **krapec**, **okrapčati**, **sad**, **vlak** iz **krêp**, **êd**, **vlek**; iz samostava **nerast** prilog **nerastovit** nicht verschnitten, ni tore misliti na **rast**, a **Wuchs**, nego na **nerêzk** = **nerast**, qui (non castratus) inire potest, kar prilog **nerastovit** razgovetno svedoči.

Sem je šteti rus. **narost** Hahnentritt (im Eie).

Prepon **ma**, **me** = **na**, **ne** (**marêsec**, **merêsec** = **narosec**, **nerêsec**), kateri neče ali včasih preinačuje pomen nekih samostavov, razvijal je naš za Miklošičem najvrstnejši in najtočnejši jezikoslovec slovenski: Oroslav Cafov

v „Vêstniku“ 1873 str. 3—6, kder uči, ka *ma-* izraža kot prepon „nekaj drugekega“, kakor *pa-*: *panoga*, *paroj* = ne pravi roj:

masosna, rez. *masosan*, kar je navadno *mecesen*, *meces* Lärehe; *sosna* v drugih narečjih pomenja Fichte, *mecesen* pa se res loči od jelovine s tem, ka ima tenke, kratke in mehke igle ali pikinje, ki se jeseni oblete; zatore je *mecesen* Rusom *listvennica* in Bolgarjem *listennik*. Gilf. *negla* Lärehe, najbrže iz *ne+igla* = *nëgla*, kakor *nëmam* iz *ne+imam*; *nëm* — odkodar Nêmec — iz *ne+im* non *capiens* = *ne+um*; primerjaj lit. *eglë* Tanne, lot. *egle* Fichte, pa *egle borovica*, ngr. ἀγριοπιπύα divja smreka, kar je *macesen*.

maklen, *meklen* (srb. *makljen*). Jan. *meklen* Spindelbaum in *klen* Lenne, Feldhorn. Vuk veli: *makljen* (u C. g.) nalik na *kun*, *kun* pa je *klen* v inih narečjih, kakor srb. *bun* = zobnjak naš *blen* Tuš. Prirod. 78. Šul. razločuje *klen* Masholder, rus. *klen*, in *makljen* Platane; primerjaj rus. *neklen*, *paklen* acer tatar. Tako se razklada *nevod* das grosse Zugnetz in *nekola* nek voz ἀπίρη; nsl. neke tolige *kankola*. Prava pisava je *klën*.

Črstva podoba je, ka tudi srb. *maklja* Schabmesser, *makljati* schaben = *neklja*, *nekljati*, to je orodje, katerim se ne kole, nego samo struže; primerjaj srb. *kljast*, *kljakav* an der Hand verstümmelt, in nsl.: ves je poklan = sporezan, spotolčen, ranjen.

macizra v Halozah: *cizra* okoli Ptuja φασίολος, *macizra* pa najdebelejši fažol, črn in nekoliko pisan.

matprika viburnum lantana iz *ma-ter* + *dobrika*, kder je v *ter* opuščen *er*, *do* v besedi *dobrika* in *b* utrjen v *p* zbog *t*, tore *matprika*, tudi *metprika*. Natenjše razglabanje vidi na dotičnem mestu v „Vestniku“.

majlovec, *mejlovec* hippuris Tannenwedel Tuš. Šul. borak in borič, polj. *sosnowevzka*, tedaj iz *ma*, *me* in *jel*.

madravec, halbversechnittenes Pferd Tuš. = *dravec*; primerjaj čes. *dravy*; nsl. *drav* Entzündung der Wunden, *Drava* die Reissende, *Hadernik* nek potok hudournik.

K tem šče pristavljam:

nsl. *marêsec*, *meresec*.

stsl. *mator* senex; nsl. *mator*, *moter* betagt; *mater*, *matoren* adultus; srb. *mator* senex; čes. *motorny* passend, geschickt; rus. *motorët*, *materët* fest werden, *motornyj* stark, kräftig, isto pomenja *materyj*, iz *ma+tor*, *ter*, korenika je *tr* (glagol *trti trëti*) okrepljena v *tor*: polj. *tor* via trita, hrv. *zator* Nachtheil, Untergang; ako dakle *mator*, *mater*, *matoren* pomenja betagt, adultus, in ruski *motornyj* stark, sklada se povse znotranjim, to je besednim pomenom, ker *mator* = *ne+tor* = *netor*, ki se ne daja tretji, strti, potrti, tedaj močen, krepek, kar je dorastli človek; ni tudi nasproti pomenu senex, vsaj *krêpek* stark in *krêpën* starr, steif, kakor je starost. Magj. *motornya* Spreu iz korenike *tr*, kakor *pozdera* iz *dr*. Prilog *star* morebiti zvezo drži z besedo *mator*, zbog *s-a* primerjaj *skorja* iz *kora*.

Jemlje li se v besedi *mator* za pripon *tor*, ostaja jedro *ma*, kaj je potem s pomenom? *ma*: majati? ne odgovarja pomenu: skr. *mâ* (me), stsl. *mëna* hira (Curtius Grund str. 324).

Nikakše sorodnosti s tem nema nsl. *motor* Mantel, niti rus. *mator* hydria; prvi samostav je iz *mot*, glagol *motati*, in prepona *or* = *motor*, v kar se omata; primerjaj nemški *Gewand* iz *winden*. *Mator* iz *mat* (glagol

rus. *na-mat-yvatŭ* aufwinden) in pripona *-orŭ*; polj. *mot* Gebinde; rus. *motŭ* Gebinde Garn, *motorja* Rolle zum Aufwinden; prispodabljaj ſſe srb. *matara* Art Őtura; polj. *viazka* Gebinde; nsl. *motvoz*, kder *mot* isto pomenja, kar *voz* (*anzŭ*) iz *venz*; lat. *matula* Gefäß für Flüssigkeiten.

nsl. *movranec* Mistkäfer; zbog oblike *vrane*c primerjaj stsl. *skovranьskъ* alauda; rus. *skavoronokŭ* Buffon.

srb. *mavez* fila xilina, kar je pavez, to je ne pravi vez kakor leneni; srb. *vez* Stickerei itd.

makup kljuse, koje se nadže u selu ili u polju, a ne zna se, čije je, equus domino carens iz *ma+kup* = ne+kup, to je konj nekupljen.

mamlaz Töpel iz *ma+mlaz* in to iz *mlaz*; srb. *mlaz* sovjet auf einmal hervorschießt, wenn man melkt. Zbog pomena pripravnaj stsl. *koposŭ*, dakle prazen človek; čes. *mamlas* Flegel, Schlingel; magj. *mamlasz* Maulaffe, Töpel, in *malász* Alluvium, Wasserstreif (im Brode).

mangulac, *mangulica* Art leicht mästbarer Schweine; magj. *mangalica* Art Schwein povzeto iz srbskega; nsl. *gula* svinja; zbog *u-a* v *man* prim. nsl. *kankola*, *kompolje* Hochebene iz *kom+polje*.

rus. *omaljudnyj* = bezljudnyj menschenleer iz *o+ma+ljudnyj*; *ma* = ne.

magj. *maszlag* giftige Speise für die Fische; datura stramonium; Gift, iz *ma+szlag*, in to iz *szalag* vimen, vinculum, tore *maszlag* = maslog = nexosus; giftig; betrunken; närrisch, dakle neskladnen.

mazúr bettelarm iz *ma+zur*. *Zurni* stören, in Unordnung bringen; antreiben; *zérzúr* Getöse, Lärm, *zúrzáváros* stürmisch; ungestüm. *Mazur* dakle tih, miren, pohleven, kakor je navadno človek brez penez in ubožec.

matikalni herumtappen iz *ma+tik+alni*.

matatni, *kutatni* stöbern, durchsuchen; schürfen; *tatni* öffnen, aufsperrn. Tu ſſe bodi naveden samostav *mihazszna* Taugenichts iz *mi+haszszna*; *haszszna*, *haszszon* Nutzen, tedaj *mihazszna* = kaka *haszna*! = brez *haszni*.

Navedeni primeri tore glasno pričajo, ka ſſe se v slovanščini mestoma nahaja nekavnik *ma*.

2. *čŭ*: *čŭparogŭ* ungula; nsl. *š-par-k-lj* in *par-k-lj* Klaue; srb. *čaporak*, v množniku *čaporci* Krallen; čes. *čpar* in *špar* Klaue, iz *par* *ati* spalten, trennen, in srb. *por-iti* discindo; primerjaj Klaue iz *klieden*; angl. *claw* Klaue iz *cleave* spalten (Caf); *čŭ* je prepon in *ogŭ* pripon, tore *čŭ+par+ogŭ* = *čŭparogŭ*.

čŭprŭ deliciae Mikl., najbrže elatio, fastus iz *prati* volare, ferri; primerjaj nsl. *šepiriti* se superbire iz *pero*; bolg. *peri* (-ti) se Bogorovŭ I.; nsl. *razčepiriti* se sich auseinander strecken: *razčepirjena* baba.

čŭčŭrga mesto *čŭčŭrga* crepundiorum genus; stsl. *čŭrga*; magj. *csörgö* crepundia; nsl. *črgotati* kritzeln.

srb. *čegrst*, i mala svadža, der Zwist; *grst* die hohle Hand. Zarad pomena prispodabljaj nsl. komu pestnico kazati = groziti se komu.

čegrtiš, koji mnogo govori koješta, blatero iz *grt*, grtan, grtanec Gurgel, Kehle; *čegrtaljka*, *čagrtaljka* iz *čagrtati* klappern, isto *čagrljati* iz *grlo*.

čkvar damnus iz *č+kvar*; *kvar* Beschädigung. Sem ſſe ide *čapra* = koža in kesa od kože, kojom se vadi voda iz bunara, iz *prati* findere, *čaprak* Schabracke, čes. *čapračnik* Schabrackenmacher, in *čpag*, stsl. *čŭpagŭ*, sacculus.

Zbog čk iz k² primerjaj bolg. če in nsl. ka; stsl. čto; hrv. što in nsl. kaj.

3. k: srb. kveka Wehgeschrei (des jungen Hasen), veka Mekern; nsl. vek Wehklagen; vekati in večati wehklagen, schreien: krava veči; dakle k+veka.

4. ka: stsl. kagr²ličištk pullus turturis; istega pomena gr²ličištk.

kanura amuleti genus; nura janua, vsaj so vrata, oziroma na prostor za vrata, tudi otlina v hramu, posebno v davnejši dobi bila so vrata luknje; rus. kanura. kanurka Höhle, Kluft, Hütte; schlechtes Haus; nora Loch, Grube, Höhle; polj. nura, nurta, nora Höhlung unter der Erde; nurt Strom, Strudel; srb. kanura Baumwollengarn; hrv. kanura = povesmó Bund Flachs. — Šelki ili kanury Mikl.; polj. szelka kleines Seil, Schleuderleder; szelki mn. Hosenträger. Odtod se razvideva, ka sta v besedi kanura dva življa, numreč ka+nura, a pomen se razklada iz srb.-hrv. povesmó, tedaj nek ožinec kot predeno ali predence, ki se kaže kakti otlo ali preluknjano O.

nsl. Kalobje, župa na hribu blizu sv. Jurija pri južni železnici; primerjaj Lobnica, Lobnik iz l²b² Schädel; nsl. tudi grič, brežuljek.

kaluža Pfütze, Morast, Koth; nsl. rus. luža Pfütze, Lache; čes. lužina Sumpf, Morast; polj. lužina rother Moor. Ni menda računiti na kal+luža kakor s²par, s²opot, s²opuh iz s²op+par, s²op+pot, s²op+p²uh; primerjaj šče motvoz iz mot+voz.

Kaniža, nekoliko nizka okolica niže Ptuja, pri Jarenini na Goriškem, pri Ivancih na Hrvatskem, in na sedanjem Ogrskem mesto nekoliko v nižini, iz ka+niža; niža, nižava Niederung.

kavra Truthenne, kavrač Truthahn; ináč pura, puran, purman, purjek, iz korenike vr, kar se jasno kaže na obliki kavrač, vsaj se ne da deliti kav+rač; magj. korács egyptischer Aasvogel. Smrdokavra, bolje smrdikavra, kar je toliko gotovejše, ker v srbščini smrdiorana avis genus, in to spet priča

kavran, gavran Rabe, ka je kavra iz ka+vr+a.

kavrna (= ka-volna) Wolle am Tuche; kavrnek grozd šče v mehu, ko se je namreč zlegel; kavrnka Web- oder Wergwolle.

kankola neke tolige; n je vložek kakor v srb. mangulica in v nsl. k²mpolje. srb. kadulja Salbei; najbrže zbog podolgovatega perja.

kavrika Art Pflanze iz korenike vr; primerjaj nsl. zavrelec in zevrlj Art Wundkraut.

Kasuni, kraj pri Karlovcí; srb. sunica Himbeere iz soln sun.

rus. kalužnica caltha palustris iz ka+lužnica; nsl. kalužnica isto, vidi Cigale; primerjaj itak kaluža.

kaemka, kajma Einfassung, Rand, Saum iz korenike im; polj. sumki lederne Quersäcke.

kakorva matricaria maritima, srb. korov Unkraut.

kaverzy Ränke iz korenika vrz binden; primerjaj nemški: mit jemandem anbinden.

kavyka, tudi stsl., Zeichen der Kürze, kavyčky Anführungszeichen. Zarad pomena primerjaj naglas Akzent; bolg. vyk clamor; nsl. srb. vika Geschrei; stsl. vykanije clamor.

kavyľ, *kovyľ* federartiges Pflimengras; srb. *kovilje* isto; rus. *vyľ* Soldatenportion.

5. *ko*: stsl. *kovriga* circulus iz korenike *vr*; rus. *kovriga* ganzes Brod; primerjaj *veriga*.

kovr tapes; bolg. *kover*; rus. *kover*, pomenjš. *kovrik*, *kovrišče*; čes. *koberec* Teppich; polj. *kobierzec* Teppich, *biernak* Bindfaden. *Ko* je na vsak način prepon, bodi si korenika *vr* ali *br*. — Prideni šče srb. *guber* grosse Bettdecke, in *gubernjača* Art Kopfbedeckung der Frauen. Deliti *gub + er*, naslanjaje se na *guba* nema zveze, ker *guba* v srb. lepra.

kolik quantus in druga zaimena.

komar culex iz *ko + mar*; *mar* = *mal*?

komud tardus; stsl. *mud* tardus.

komkrog vas fictile; *m* v *kom* opravičuje nsl. *kompolje*, pomen se povse sklada; primerjaj šče grš. *κράμιον*.

kopil nothus, srb. *kopile* isto; *pila* das Junge in *pilēž* Menge kleiner Kinder. Na Pohorji *Kopilnik*, ime kraju po posestniku istega imena, kakor *Rute* po Rutniku.

koposanije, *kopos* profluvium genitale; srb. *posati* exsugo: *posale* ovce, quae lactaverunt; *sati* iz *sisati* (Vukov rječnik st. 669), tore *kopos* iz *ko + po + c*, *s* = *sks*.

kopľk fuscina (Mikl. *kopľk* pisni pogrešek) iz *pľhati* ferire, stossen; nsl. *peh* = *pľh* poleno ali obilen hlod, katerim se zrnje pše v lajto, v mlin pripravljaje.

kotar fines; hrv. *kotar* iz *ko + tor*; nsl. *torišče* iz *tr*; primerjaj polj. *tor* via trita; *a* okrepljen iz *o*; magj. határ.

kotera, *kotora* pugna; rus. *kotora*, rus. prilog *tornyj* in *pritoryj* widrig, das einem widersteht in samostav *pritornost* das Widerstehen, Widrige; stsl. *torĳnati* pugnare, *torĳnik* cursor (uti conicimus Mikl.); polj. *tor* Bahn, *torovnyj* gebahnt, *torowac* bahnen; rus. *torit* *dorogu*; nsl. *tir* Schneebahn, *tiriti* eine Schneebahn machen; korenika *tr*; primerjaj nsl. *makoter* = pšaj Stampfklotz; srb. *teranka*, *terba* Streit, Process; hrv. *Kotrba* trgovce v Varaždinu. Nsl. *štor* Strunk, *štrcelj* in *patrček* trunculus opirajo se na koreniko *tr*. Zaradi š primerjaj nsl. *škorenj*. Oziroma na navedene primere deliti je ta samostav *ko + ter + a* in nema zveze z grš. *κότος* niti z nemškim *Hader*.

kokorav crispus; srb. *kokorav*; nsl. *krnja*, *krnjav* mit ungekämmtem Haare.

koteryj, *kotoryj* qui, aliquis iz *ko* in pripona *ter*, *tor*; primerjaj *vtoryj*, *jeter*; nsl. *kteri*, *koteri*; grš. jon. *κό-τερος* welche von beiden, *σοφό-τερος*; stsl. *pastor* privignus; nsl. *pastorek*, *pasterek* Stiefsohn; lat. *posterus*.

košuta stsl. nsl. srb. bolg. rus. *cerva*; polj. *koszuta* krnj; srb. *šut*, *a*, *o* ohne Hörner: *šutonja* Ochs ohne Hörner; magj. *suta* mutilus in *cerva*, vidi magj. slovar Pariz Popai pod besedoj *cerva*; nsl. *Šuta* rodovinsko ime; tore *košuta* nasproti rogamemu jelenu. Tu šče bodi omenjen nsl. glagol *šutati* schleichen.

kotur animal quoddam, zvěř velik, iz *ko + tur*; *ľ* na konci ne moti, vsaj se včasih, izlasti v srbskih rokopisih, devlje mesto *ľ-a*: litva *tur* est; v druglh narečjih *tur*, *tur*. Na *kot* (*kotka*) ni misliti že zbog velikosti zveri.

skovraněč alauda; nsl. *škorjanec* in *škrjanec*, rod. ime *Škorjanec*; polj. *skowronek*, rus. *žavoronskъ* in *skavoronokъ* Feldlerche, vidi Buffons Naturgesch. 1790 str. 201; ta samostav ima isto koreniko *vr*, kakor *vrán*; *s* se stavlja mestoma pred *ko*: nsl. *skomujčkati* nach Art der Katze plärren; *skovik* Habichtseule; *skorja* Rinde; včasih je š: *Školiber*, *bra*, v Halozah *Liber*, *bra*; *škorenj* Stiefel; *Škomrdar*, primišljeno ime v Halozah; *škopec* Schöps, tore *s+ko+vr+an+ěč*. Bolg. *skolovranecъ* kaže na *s+kolo+vranečъ*, ker v zraku prepevajoči vrti se v kolo. Sicer pa je bolg. *skolovranecъ* po Milad. str. 536 ni škrjanec, nego *kos*, kteremu priličnejšje sodi starosvatstvo pri rakovi svadbi, vidi Milad. str. 23.

nsl. *kobacati* schwerfällig gehen; samostav *Bacman* je domači rodovinski pridavek; glagol *bacati*.

kolik, vidi stsl.

komara, ime črni kravi; Trst. navaja *kamura* Kuh mit krummen Hörnern; v Halozah *muvr*, ime volu; nsl. *maroga* Fleck, srb. *mrk* schwarz morebiti po prvotni koreniki sem spada.

koredica Grasschwaden iz *kv+red+ica*.

korobida rubus caesius, in *robida* Brombeerstaude.

koteri, vidi stsl.

košuta, vidi stsl.

Kodolič, rodovinsko ime iz *ko+dol+ič*.

Koberek, kraj v graškem okraji (Schmutz).

kompolje Hochebene; primerjaj bolg. *къмъ* in *къ*, potem nsl. *kankola*.

skomujčkati, vidi *skovraněč*, iz *s+ko+mujčkati*, *mujčeka* = mačka.

skomukati lautmäulig sein, iz *mukati* mugire: krava muka.

skovik iz *s+ko+vik*; nsl. *vik* Geschrei: krik in vik; magj. *kuvik* Todteneule iz *kv+vik*; čes. *kovikati* weheklagen; polj. *skowyczeć* winseln.

Školiber, *bra*, vidi *skovraněč*.

Škomrdar, rod. ime iz *š+ko+mrdar*.

srb. hrv. *kovilje* vidi rus. *кавыль*, *kovylъ*.

kovrtáč Krapfenradel iz *ko+vt+áč*; korenika *vrt*.

kovrčast kraus, *kovrčiti* krauseln in *vrčati* den Flachs raufen; *vrčanci* mn. opanci, koji su samo *nabrani* naokolo.

kopile vidi stsl. *kopilъ*.

kotar vidi *kotarъ*.

komarda Fleischbank, *komardar* Fleischer iz *ko+mard+a*; skr. *mard* conterere, *mrđh* ubijati; venetski *smerda* Stück Fleisch.

kostriješiti d. Haar sträuben in *stršiti* sträuben (d. Haar).

Kotor Cottori; v Medjumurji železniška postaja *Kotoriba*, magj. *Kotori*. Zbog *tor* primerjaj bolg. *trlo* Milad. 536.

Komletinci, kraj v brodskem okrožji.

rus. *kovora* odělo iz *ko+vora* Trst. Let. Mat. 1875 str. 94; polj. *wor* Sack; stsl. *vora* sepimentum.

kovorotъ Pfoste.

kovroty Thor: *vorota*.

kovrozenъ Schuh aus Weidenbast; korenika *vrz* binden.

komjакnutъ udariti u zemъ; *mjакnutъ* udariti. Mikl.

koверъ, pomenjšavno *kovrikъ*, *kovrišče*, vidi stsl.

kovriga ganzes Brod, korenika *vr.* Ovde bodi šče omenjeno, ka *retezъ*, čes. řetěz, ima polno obliko *vrêtezъ* = *vrê+t+ezъ* iz *vrêti* concludere; polj. *wrzeciadz* Thürkettel, Vorlegeeisen, isto kar nsl. *veriga* na dverih in Kette. Zbog odbitka početnega *v* prim. nsl. *rês* Heidekraut; rus. *veresъ*; polj. *wrzos*; srb. *rijeslo* mesto *vrê* itd. (Caf).

koprъ in *koperъ* Ramme, iz *prati ferire*; rus. *pratiъ*; nsl. (na-) *prati* koga, jemanden durchprügeln, dakle *ko+prъ*.

rusinski: *kovjaznuty* erstarren.

kovernuty, *kovertoty* weuden, lenken.

koverot Richtung. Mikl.

luž. *komuda*, *komda* Verzug; *komdžić* aufhalten; nsl. muditi.

korebło starke Rippe; rebło.

kosyldo; polj. *sidło* Schlinge.

6. *ku*: stsl. *kumudъ*; vidi *komudъ*; nsl. *Kumrdaj* iz *ku+mrd+aj*, rodovinsko ime prevajalca sv. pisma.

srb. *kuveo*, *ela*, *elo* prezreo n. p. smokva, groždže, überreif, iz *ku+vel*; nsl. *vel* welk, hrv. *uvehó* welk, dürr; srb. *uvelak* vočka, koja na drvetu svom ne sazri, nego prije vremena *uvene* i opadne.

Kusievac, krajno ime: srb. *sijevak* blitzender Schein.

II.

1. *ga*: stsl. *gavranъ* corvus; rus. *gajvoronъ* cornix.

nsl. *gavran* in *kavran*; polj. *gawron* Rabenkrähe.

gavez Wallwurz in rod, ime *Gavez* iz *ga+vez*; v završkih krstnih knjigah čita se poleg *Gavez* tudi *Habez*. Zbog *vez* prim. srb. *mavez*.

Galez: *Galezova* draga Schem. Zagr. 1873 str. 98 iz *ga+lez*.

srb. *gamizati*, *gamziti*, *gmizati*, *gmiziti* kriechen; nsl. *gomzêti* wimmeln, *mêziti* mühsam sich bewegen.

čes. *haradži* Reis, Reisisig.

2. *go*: nsl. *golazan* Reptilien iz *laz-iti*: *go+laz+nъ*. Ta samostav izvajati iz *gol* ne bi imel tega pomena; primerjaj laznik *Schleicher*; magj. *lazaac* Lachs. Zarad *nъ* primerjaj prikazen (*nъ*).

Goberaun-graben v bruškem okrožji; čes. *beran* Widder, *beranek* Lamm.

Gubernitz v istem okrožji; Bernica niže Gradca.

Godumlj(j), potok blizu Celja, iz *go+dan-lj*, *an* = *um* v prvotni moči.

Gomzej, rod. ime, glagol *gomzêti* wimmeln, v pravem pomenu *mêziti*; magj. *masz-ni* kriechen.

Gomirje, krajno ime v Primorji.

3. srb. *guber*, *gubernjača*, vidi *koverъ*; prim. čes. rod. ime *Kober*.

gudura ein enges und tiefes Thal; polj. *dziura* Loch; stsl. *dira*; rus. *dira* (dyra); čes. *dira*; nsl. *dera*.

Sem je šteti *gyzda*, *gyzditi* se superbia, superbire; nsl. *gizda* iz prekmurskega *gizditi* = jezdit; nem. *Hochfahrt* = Hoffahrt; polj. *jezda* Fahrt. Korenika je *i*. Vidi v „Zori“ 1876 sestavek: „Korenika *i*, odtod *sjezd*, *gizda*.“

III.

Prepon *ha*: nsl. *Hadanec*, *Hadanjko*, rod. imeni v Halozah; prim. *Danjski*, *Danjsko*, *Danjščak*; na Hrvatskem *Dankovec* v župi Čučerje, in na *Zavrči Danjar*, iz *danъ* = *da+nъ* tributum, Abgabe.

Hadernik, občina v okraji Ivnik na slovensko-nemški meji, kder je lokalija imenovana sv. Lovrenc v *Haderniku* (in *Hadernick*), in potok *Hadernik* iste občine goneči mlin (*Schmutz*). Ta potok je silen hudournik, iz korenike *dr*; primerjaj *drav* Entzündung einer Wunde, in *Drava* die Reissende.

Haloze, krasno vinsko pogorje, počina se s Črešnjevcom pod južnim Pohorjem in končuje pri Vinici na Hrvatskem, iz *ha+loza*; nsl. *loza* Weinstock, Rebe; Wald; hrv. srb. bolg. rus. *loza* isto; bolg. *lozie* zbornik, vinea; polj. *łoz*a Wasserweide; Gerte. Ta nazor podkreplja *Vinica*, selo na južnovzhodnem konci hrvatskih Haloz; potem *Vinicabrieg*, *Vinicabrdo*; čes. *vinnice*; polj. *vinnica* Weinberg. Muchar piše v knjigi: *Gesch. d. Herzogthums Steiermark II. Theil str. 39 Qualosse* (in der *Kalles*, die *Kalles*; also niemals vom Lateinischen: *Colles*). Isti pisec navaja „pogorje haložko“ Gebirgskette der *Kalles*. Prepon *qua* = *ka* daja častno pričevanje, ka je *ha* = *ka*. *Loza* iz korenike *leg*. Fick II. 648-9.

Hamet, kraj v okraji Lobeck, spadajoči k grajsčini Strass (*Schmutz*), iz *ha+met*.

Havlasa, če tudi *Gavlasa*, dopisnik „Narodním listom“ iz Hercegovine, iz *ha+vlas+a*.

halabuka in *harabuka* Lärm, Getöse iz *ha+la+buka*; nsl. *buka* Lärm; srb. *buka* Gebrülle.

stsl. *hotar* limes, territorium, vidi *kotarъ*.

rus. *hutorъ* Vorwerk, Meierei, iz *hu+torъ*; prim. *tor* v kotor in magj. *tor* Brustkasten. — Prištevaj še sem magj. *galáz* Büschelnarfe, Zannichelie, Tamkraut, iz *ga+laz*: *habor* Tumult iz *ha+bor*, boriti; *habuckoló* Störstange; nsl. *habackati* in *buckati* = pehati mit einem Stössel oder Stange stossen; *haláp* Moos, Moor; *hamag* Kali; *hamar* schnell; *kotor* Grübchen; *határ* Gränze; *koporc* Speckgeriebe; *porc* Knorpel; *kudarc* Schande, Schlappe iz *kъ+udarc* welcher Schlag; *kuvik*, *kuvasz* Wolfshund iz *ku+vasz*; *vasz*, *vaz* Popanz; *kunkor* Sonnenwende iz *kun+kor*, poslednji živelj pomenja *krog*, *kor* oslab iz korung = krog, kar je bilo razpravljano v „Vestniku“.

Navedeni primeri kažejo, ka se zaimenni prepon *kъ* v mnogoterih prikaznih stavlja pred samostave, deloma tudi pred druge govorne delove, da nekoliko ali mnogo pomen okrepi, поближе določi ali preinači, ter odluščen od jedra pomaga gosto zapredene korenike razmatati.